

Добры дзень, шаноўныя слухачы радыёперадачы
“Беларусь ад А да Я”!

Мы з вамі сустракаемся на радыёхвалях вясной, калі абуджаецца не толькі прырода, але і думкі, пачуцці, настрой. Хочацца захапляцца гукамі роднай мовы і неаднаразова прыгадваць такія паэтычныя радкі:

Я выпешчу, выпушчу ў ранак вясновы,
Як птушак, душы запаветныя словы.

Менавіта вясной, 25 сакавіка 1922 года, нарадзіўся Міхась Станіслававіч Яўневіч – доктар філалагічных навук, прафесар, заслужаны настаўнік Беларусі, выдатнік народнай асветы, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь. Запаветнымі словамі ягонай душы сталі словы беларускай мовы, даследаванню якой ён прысвяціў і прысвячае ўсё сваё жыццё. У восемдзсят пяць гадоў Міхась Станіслававіч па-ранейшаму апантаны працай. Над гукам, словам, сказам. У гэтым ягоная радасць і натхненне.

Гады дзяцінства Міхася Станіслававіча прайшлі ў вёсцы Кліны Бялыніцкага раёна Магілёўскай вобласці ў прастай сялянскай сям’і. Прырода навакольных мясцін заўсёды заганяла хлопчыка, а яшчэ ён чуйна ўслухоўваўся ў матчыны песні, у гаворку бацькоў. Часам нараджаліся ўласныя паэтычныя радкі на роднай мове, прысвечаныя характэрнаму Радзімы. Столькі хацелася зрабіць, пра столькі сказаць! Пасля школы Міхась Станіслававіч вучыцца на літаратурным факультэце Магілёўскага настаўніцкага інстытута, куды паступіў у 1940 годзе. На жаль, пачалася Вялікая Айчынная вайна, таму інстытут давялося скончыць толькі ў 1945 годзе. Міхась Станіслававіч успамінае: “Аб пачатку вайны мы, група студэнтаў, даведаліся ў той жа сумна-гістарычны дзень – 22 чэрвеня 1941 года, вярнуўшыся да экзамену на ўскрайку горада. Каля нас праходзіла невялікая жанчына і паведаміла гэту страшэнную вестку”.

Па сёння ў памяці Міхася Станіслававіча – бясконцыя выпрабаванні тых жахлівых дзён, калі штохвілю чалавек экзаменаваўся на мужнасць. Такія ваенныя іспыты ніколі не забываюцца.

Пасля вайны была вучоба на стацыянары і завочным аддзяленні філалагічнага факультэта Магілёўскага педінстытута. Закончыўшы яго, Міхась Станіслававіч працуе настаўнікам роднай мовы і літаратуры, дырэктарам Радчыцкай школы на Століншчыне, а пазней – завучам і дырэктарам у школах Валожына і Барысава. Як знайсці падыход да няўрымслівай дзіцячай душы, як навучыць чалавечнасці, як правільна правесці ўрокі – з такімі пытаннямі настаўнікі пастаянна звярталіся да Міхася Станіслававіча. І ён заўсёды дапамагаў, раіў, падтрымліваў. Ужо тады ў маладога педагога сфармаваліся навыкі цікава, даступна і глыбока раскрываць перад вучнямі таямніцы беларускай мовы, дапамагаць ім

адчуваць прыгажосць роднага слова – мудрую скарбніцу беларускай культуры.

Удумлівасць і навуковыя здольнасці педагога патрабавалі далейшай вучобы. Прага вучыцца далей, спасцігаць навуковыя таямніцы мовазнаўства прывяла М.С.Яўневіча ў аспірантуру кафедры беларускай мовы Мінскага педагогічнага інстытута імя Горкага. Адразу пасля заканчэння аспірантуры, у 1956 годзе, Міхась Станіслававіч паспяхова абараняе кандыдацкую дысертацыю па праблеме функцыі і значэнняў прыназоўнікаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове. З гэтага часу яго лёс назаўсёды звязаны з вышэйшай школай, з роднай беларусістыкай, якой ён аддае свае сілы, веды і здольнасці. Асабліва вялікая заслуга Міхася Станіслававіча ў падрыхтоўцы настаўнікаў роднай мовы для школ, ліцэяў і каледжаў Рэспублікі Беларусь.

Як самую звонкую ў свеце навуку,
Як ройных вякоў пчаліную складчыну,
Прымаю па складу, па смаку, па гуку
Мову маю матчыну.

Выкладчыцкую дзейнасць М.С.Яўневіч паспяхова спалучае з навукова-даследчай працай. Вынікам яго шматгадовых навуковых пошукаў стала грунтоўная манаграфія “Сінтаксічная сінаніміка ў сучаснай беларускай літаратурнай мове” – першае ў беларускім мовазнаўстве даследаванне, у якім сістэмна і поўна апісаны сінанімічныя сродкі выражэння прасторавых значэнняў у межах асобнага словазлучэння. Вывучана структура, значэнні, семантычныя адценні і асаблівасці ўжывання сінанімічных аднаведнікаў, вызначана іх прадуктыўнасць і ступень пашыранасці ў сучаснай літаратурнай мове. М.С.Яўневіч дакладна ўстанаўлівае адносіны сінанімічных канструкцый да літаратурнай нормы. Пры разглядзе фактычнага матэрыялу найбольш падрабязна аналізуюцца прадуктыўныя прыназоўнікава-склонавыя формы, якія вызначаюцца істотнай рэгульрацыяй ўжывання і ўстойлівасцю. Не засталіся па-за ўвагай і менш ужывальныя ці нават рэдкія сінанімічныя канструкцыі. Вучоны даследаваў сотні беларускіх мастацкіх твораў XIX – XX стст. розных жанраў, вывучыў больш за 15 тысяч сінанімічных адзінак і даў ім грунтоўную навуковую інтэрпрэтацыю. Багаты фактычны матэрыял, уведзены аўтарам у навуковы ўжытак, дазволіў яму правесці цікавыя назіранні над канкрэтнымі выпадкамі функцыянавання шматлікіх груп словазлучэнняў, выявіць сэнсавыя адценні сінанімічных канструкцый, зрабіць навукова аб’ектыўныя вывады адносна нормаў іх у літаратурнай мове. Па гэтай праблеме ў 1981 годзе М.С.Яўневіч абараніў доктарскую дысертацыю.

Плэнна працуе прафесар і над падрыхтоўкай навучальных дапаможнікаў для студэнтаў-філолагаў ВНУ. Ён адзін з сааўтараў кніг “Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы”, “Сучасная беларуская літаратурная

мова: Лексікалогія. Фанетыка. Графіка. Арфаграфія”, “Беларуская мова” (для факультэтаў рускай філалогіі), “Сучасная беларуская мова: Кантрольныя працы” (для студэнтаў-завочнікаў), “Курсавыя працы па беларускай мове”, аўтар шматлікіх навуковых артыкулаў і рэцэнзій, вучэбных праграм, навуковы рэдактар многіх навучальных выданняў. Здавалася б, адкуль бяруцца сілы? А яны – ад прагі працаваць, даследаваць, вывучаць беларускую мову і даносіць яе да кожнага студэнта.

Шмат часу і энергіі аддае Міхась Станіслававіч агульнаадукацыйнай школе, у прыватнасці, стварэнню падручнікаў. Больш за трыццаць гадоў (удумайцеся толькі!), пачынаючы з 1963 года, школьнікі Беларусі вывучалі беларускую мову па кнігах, напісаных М.С.Яўневічам у сааўтарстве з У.К.Андрэенкам. Гэта восем пакаленняў падручнікаў для вучняў 5 – 9 класаў школ з беларускай і рускай мовамі навучання, кожны з якіх выходзіў шматлікімі выданнямі. Усе пералічаныя падручнікі былі стабільныя, выдадзеныя тыражом каля 7 мільянаў экзэмпляраў. Пагадзіцеся, з’ява ўнікальная нават у сусветным маштабе і вартая кнігі рэкордаў Гінеса. Менавіта пры стварэнні падручнікаў ярка праявілася ўменне Міхася Станіслававіча не толькі працаваць з фактычным матэрыялам, але і шырока, плённа выкарыстоўваць багаты вопыт вучонага-педагога. Невыпадкова школьныя падручнікі сталі лепшымі ў Беларусі і больш за тры дзесяцігоддзі забяспечвалі вучэбны працэс. І хоць сёння ў школу прыйшлі новыя падручнікі маладога пакалення беларускіх навукоўцаў, кнігі Міхася Станіслававіча па-ранейшаму застаюцца надзейнымі дарадцамі кожнаму беларускаму настаўніку. Дзяржава высока ацаніла гэтую важную працу. У 1990 годзе за комплекс падручнікаў па беларускай мове, выдадзеных у 1963 – 1989 гадах М.С.Яўневічу і У.К.Андрэенку была прысуджана Дзяржаўная прэмія Беларусі.

Для чаго б ні рыхтаваў свой матэрыял Міхась Станіслававіч – для ўласнай манаграфіі, для раздзелаў падручніка, вучэбнага дапаможніка, артыкула для беспубліканскіх чытанняў – ён заўсёды падыходзіць да гэтага з пачуццём вялікай адказнасці. У любой яго працы, малой ці вялікай, аргументы і факты дакладна вывераныя, навукова абгрунтаваныя, кожны сказ з любоўю і самакрытычнасцю дагледжаны, адшліфаваны. Навуковыя выданні і вучэбныя дапаможнікі, рэдактарам якіх з’яўляецца Міхась Станіслававіч, з пашанай і даверам прымае навукова-педагагічная грамадскасць Рэспублікі Беларусь.

Прысутны мой знак – несмяротнае слова,

Якое, як зерне, усходзіць нанова...

Пакіну для памяці крэўнае слова.

Пакінуць слова... Пакінуць памяць... Прафесар М.С.Яўневіч шмат увагі аддае падрыхтоўцы навукова-педагагічных кадраў па беларускім мовазнаўстве: пад ягоным кіраўніцтвам аспіранты паспяхова рыхтуюць і абараняюць кандыдацкія дысертацыі па розных аспектах беларускага

мовазнаўства. Дванаццаць кандыдатаў навук з гонарам і ўдзячнасцю называюць яго сваім навуковым кіраўніком. Больш за сорок дыпламаў кандыдатаў філалагічных навук падпісана ім як старшынёй Савета па абароне кандыдацкіх дысертацый пры Беларускам дзяржаўным педагагічным універсітэце імя Максіма Танка. М.С.Яўневіч – член Савета па абароне дысертацый у Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь і Беларускам дзяржаўным універсітэце. Неаднаразова выступаў афіцыйным апанентам на абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый. Больш за дзесяць гадоў Міхась Станіслававіч быў загадчыкам кафедры беларускага мовазнаўства БДПУ.

Родная мова, цудоўная мова!
Ты нашых думак уток і аснова!
Матчын дарунак ад самай калыскі,
Ты самацветаў яскравая нізка.
Ты мне заўсёды была дапамогай,
Дзе б і якой ні хадзіў я дарогай.

Шмат увагі аддае прафесар М.С.Яўневіч пытанням нацыянальнай культуры. Як член Камісіі Вярхоўнага Савета працаваў у рабочай групы ён прымаў актыўны ўдзел у падрыхтоўцы Закона “Аб мовах у Беларускай ССР” і Дзяржаўнай праграмы развіцця беларускай мовы і іншых нацыянальных моў у Беларусі. М.С.Яўневіч з’яўляецца вліўную грамадскую, навуковую і педагагічную дзейнасць у 1992 годзе быў узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Вучні Міхася Станіслававіча Яўневіча працуюць у школах і тэхнікумах, ВНУ і міністэрствах. Сваіму настаўніцкаму сталенню ў многім абавязаны ўрскім Міхася Станіслававіча. Так, гэта не заняткі, а менавіта ўрокі. Чалавечнасці, шчырасці, дабрыві. На іх часта гучаць пранікнёныя радкі беларускіх пісьменнікаў пра нашу Радзіму і яе бессмяротныя подзвігі.

Калі мы ўсе – адна радзіна
І ў нашай любай старане
Шануюць маці і Радзіму,
Дык, значыць, хораша і мне.

Юбілейная вясна Міхася Станіслававіча сонечная і цёплая. Побач – любімыя дзеці, унукі і праўнучак. Дарэчы, дачка Міхася Станіслававіча Алена Міхайлаўна Цясевіч, дацэнт, кандыдат філалагічных навук, таксама прысвяціла сваё жыццё выкладанню беларускай мовы ў Беларускам дзяржаўным педагагічным універсітэце імя Максіма Танка. Знайшлі сябе ў жыцці ўнучкі і ўнук, многа працуюць, але ніколі не забываюць свайго дзядулю. Яму ёсць пра што расказаць, чым падзяліцца. Запаветныя словы роднай мовы, народжаныя вясной, гучаць асабліва пранікнёна і шчыра... А

наша перадача заканчваецца. Яе падрыхтавала і правяла я, Таццяна Старасценка.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ